

Euskal-literatura numerotan

IBON SARASOLA'K

Artikulu honek euskal-literaturaren soziologiaren hasiera bat izan nahi du. Hasiera bat, zeren uste dut orain arte ez dugula euskaldunok alor inportant hori landu. Egiteko hori, egiteko inportant guziak bezala beharrezkoa bezain zaila da. Beharrezkoa, zeren gure kulturaren egoerako zenbait puntu argi baiditzazke. Zaila, zeren erraz da eman zaizkigun ikus-molde ertsietan oharkabez erortzea.

—Persona, literatura, gizartea

Literaturagintzak hiru gauza suposatzen ditu: kreaizaileak, obrak eta irakurleak (edo hobeki, publiko bat). Baina hekien arteko harremanak biziki konplejoak dira; kreaizaile baten presenziak prolema soziologikoak, moralak eta filosofikoak planteatzen ditu. Obrak, aldiz, hizkuntza-prolemak, prolema teknikoak eta estetikoak. Gizarteak (edo hobeki, kolektibitate batek) prolema historikoak, politikoak eta batez ere ekonomikoak.

Ikusten denez, holako estudio baten zailtasuna hiru aldetik dator, hiru errealtate-molde erabili behar baidira:

- Persona bere bakartasunean.
- Forma abstraktoak.
- Estruktura kolektiboak.

—Literatur-egitatea

Literatur-egitatean ere hiru alde kontsideratu behar dira:

- Liburuak
- Irakurtzea
- Literatura.

Estudio hau egiteko, prolema baten aurrean aurkitzen gara lehenik: zer da liburu bat? Besteak beste, uste dut UNESCO-k ematen duen liburu-definizioa erabili ditek: liburu dira aldizkari ez diren 49 orrialdetik gorako publikazio guziak.

Mevil Dewey-ren klasifikazioa jarraituz hamar zatitan berezi ditezke publikazio-moldeak:

0. Jeneralitateak
1. Filosofia
2. Erlijioa
3. Zientzia sozialak
4. Filologia
5. Zientzia hutsak
6. Zientzia aplikatuak
7. Antzeak eta olgetak
8. Literatura
9. Historia eta geografia.

8-gn. zatian «literatura» deitzen dena, «kultura-behar ez utilitariora betetzen eta konplitzen duten publikazio guztiak» osatzen dute.

—400 euskal idazle

Joan San Martinen «400 escritores euskericos» liburua, liburu inportant bat da. Batez ere lehen pauso bat delako. Liburu horrekin euskal-literatura numeroen mundu zeatzean sar ditek. Eta hori beharrezkoa dugu, zer, zenbat eta nolakoak garen jakiteko. Artikulu llabur hontan ikus-arazi nahi dut holako liburuekin erraz litzakela gure egoera egiazkoa jakitea, zeren S. Martinen lan seriosak ematen baidu gai gure literatura soziologiaren bidetan sar-arazteko.

Lehenik, esan behar dut nire egitekoa parziala dela, eta liburuaren gaitasuna ez dela holako lan baten ahitutzen noski. Liburuena beste baterako utzirik, idazleen pundua ikutuko dut soilki.

«Euskal-idazle» konzeptoa mugatzeko, biderik errazena hartu dut, onena eta egiazkoena ez dela jakinik ere. «Euskal-idazle» da S. Martinen lliburuan aurkitzen den oro. Dena dela Arestik zion hura gogoan dut, alegia, euskal-idazle asko eta eskritore gutxi ezagutzen zituela...

Gaurkoz hiru pundu aztertuko ditugu:

- euskal-idazleak euskalkiz euskalki
- apaizak-sekularrak
- 40 urtetik gorakoak, 40 urtetik beherakoak.

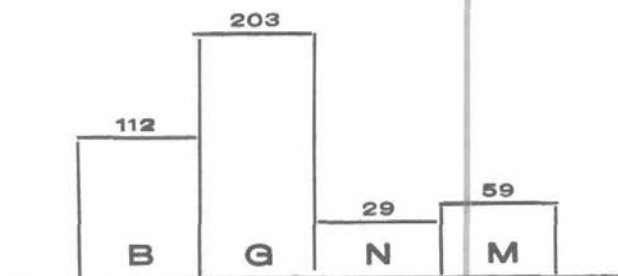
—Euskal-idazleak euskalkiz euskalki

Oharrak: 1) 403 idazle hartu ditut, gainontzekoien datuak ez baidira nahikoak.

2) «Gipuzkera osotuan» idazten dutenak gipuzkoartzat hartu dira, naiz euskalkiz bizkaitar diren. Euskera osotuan idazten aha-
legintzen direnak, aldiz, bakoitza bere euskalkian sartua izan da.

Hunat hemen datuak:

- Bizkaierazkoak: 112
- Gipuzkerazkoak: 203
- Hego-nafartarrak: 29
- Mugaz arandikoak: 59.

Porzentajeak:

- Gipuzkerazkoak: % 50,3
- Bizkaierazkoak: % 27,8
- Mugaz arandikoak: % 14,6
- Hego-nafartarrak: % 7,3

Gipuzkerazkoen nagusitasuna agirian dago (1). Baina nagusitasun ho-
rren inportantzia klarkiago ikusten da idazleak «hizlariekin» konpara-
tzen ditugunean. Euskeraz mintzatzen direnak horrela berezi ditezke
euskalkiz euskalki (gutxi gora behera):

(1) Kontraste bezala, hunat hemen txistularien numeroa, probintziz-probintzi:

Araba:	137
Bizkaia:	758
Gipuzkoa:	455
Nafarroa:	119
Mugaz arandikoak eta beste:	101

EUSKAL-LITERATURA NUMEROTAN

Bizkaierazkoak: 220.000
Gipuzkerazkoak: 180.000
Hego-nafartarrak: 70.000
Mugaz araindikoak: 90.000

Eta hizlari-idazle koefizienteak:

Gipuzkerazkoak: 886
Mugaz araindikoak: 1.520
Bizkaierazkoak: 1.960
Hego-nafartarrak: 2.420

Dato hauen aurrean erraz ikus diteke euskal idazleak ez direla hizlarien araberrazkoak (numeroan), eta idazle batek euskalki bat aukeratzeko duenean beste arrazoi batzuek erabiltzen dituela. Mugaz araindikoaren fenomenoa entelegatzeko (batez ere euskal-literaturaren historia zear) beharrezkoa da hori kontuan hartzea. Baita ere euskeraren batasunaz ari garenean.

—Apaizak-sekularrak

Euskal-literatura, euskal-apaizen literatura izan da. XVI-gn. mendeko bi idazleak apaizak izan ziren. XVII-gn. mendean laiko bat aurkitzen da soilik: Ohienart. XVIII-gnean., Etxeberri Sarakoa eta Barrutia...

Gure mendean pauso handi bat eman da. Baina dena dela apaizen proportzioa izugarria da oraino. Egoera hunek gure literaturaren subdesarrolloa adierazten digu. Baina pasa gaitezen numerotara:

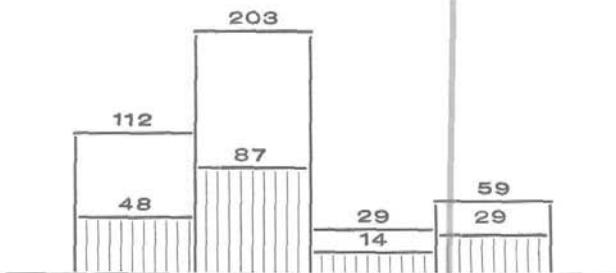
Apaizak: 174
Sekularrak: 225

Eta euskalkiz euskalki:

Bizkaierazkoak:
 Apaizak: 48
 Sekularrak: 64

Gipuzkerazkoak:
 Apaizak: 87
 Sekularrak: 116

Hego-nafartarrak:
 Apaizak: 14
 Sekularrak: 15
Mugaz araindikoak:
 Apaizak: 29
 Sekularrak: 30

Porzentajeak:

Bizkaierazkoak: % 42
Gipuzkerazkoak: % 42
Hego-nafartarrak: % 48,5
Mugaz araindikoak: % 49

Bizkaiera eta gipuzkera dira euskalki sekulartuenak. Mugaz araindikoak, aldiz, gutxien sekulartuena da. Dato hunen inportantzia ikusteko, konpara bitza irakurleak HERRIA eta Z.ARGIA astekariak mamiaren aldetik. Azkenik, dato bat euskal-literaturaren marjinalismoaz: gerla aurrean ez da euskal-idazle ezkertiarrik aurkitzen.

—40 urtetik gorakoak eta beherakoak

Euskalkiz euskalki:
 Bizkaierazkoak:
 Gorakoak: 72
 Beherakoak: 40

 Gipuzkerazkoak:
 Gorakoak: 143
 Beherakoak: 60

EUSKAL-LITERATURA NUMEROTAN

Hego-nafartarrak:

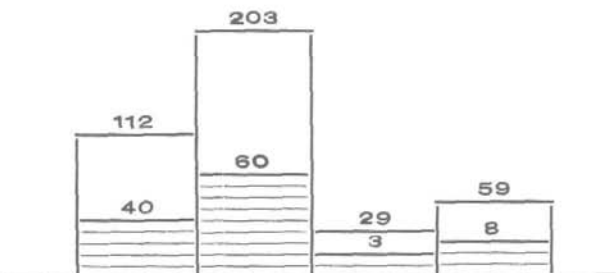
Gorakoak: 26
Beherakoak: 3

Mugaz araindikoak:

Gorakoak: 51
Beherakoak: 8

Orotara:

Gorakoak: 288
Beherakoak: 111

Ikusten denez, beltza da etorkizunari buruz nafartarren eta mugaz araindikoaren egoera. Bestalde, ba dirudi Bizkai aldetik datorrela euskeraren indarra. Bainan jaiotzez bizkaierazkoak diren idazle horiek ez dute gehienak bizkaieraz idazten, eta alde huntatik bizkaiera idatziaren etorkizuna ere ez da oso ederra. Gipuzkerazkoak, aldiz, zenbaitek gipuzkeraz, eta gehienak euskera bateratuaruntz abiatzen dira, bizkaierazkoak lez. Eta bukatzeko: 40 urtetik beherakoan artean «H»-kin idazten dutenak gehienak dira. Zer esanik ez 30 urtetik beherakoan artean.

Ibon Sarasola